

LBRIS

We know
books

Oana Stănciulescu

CAPCANA UNUI COMPROMIS
Securitatea și arheologia
1947-1967

Cuvânt-înainte de Vlad Nistor

EDITURA VREMEA
BUCUREȘTI
2023

*Mulțumesc tuturor celor care m-au susținut
în acest demers: profesorilor îndrumători de la
Facultatea de Istorie a Universității din București,
profesorilor din comisia doctorală, cercetătorilor
și conducerii CNSAS.*

*Mulțumiri speciale profesorilor Vlad Nistor și
Daniela Zaharia și, nu în cele din urmă, doamnei
Silvia Colfescu, director editorial Editura Vremea,
lui Doinel Tronaru, domnului Dan Amza
și întregii echipe.*

CUPRINS

Cuvânt-înainte.....	9
În loc de introducere.....	13
Înființarea CNSAS și deschiderea „cutiei Pandorei”. Importanța arhivelor	21
Capitolul I. Securitatea, arma cu care a fost controlată o întreagă societate.....	37
I.1. Contextul politic.....	37
I.2. Reorganizarea instituțiilor de forță	40
I.3. Securitatea, instituția care a anihilat orice fel de opозиție în cei 40 de ani de funcționare.....	48
I.4. Rolul informatorilor Securității	67
I.5. Nicolae Pleșiță și Gheorghe Crăciun, doi torționari în relația cu arheologii, cu pensii speciale și NUP de la judecători.....	83
I.6. De la Foucault la comuniști	99
I.7. Modelul URSS în Europa de Est.....	103
I.8. Restructurarea instituțiilor importante de cultură și de învățământ.....	109
Capitolul II. Arheologi români sub lupa organelor de represiune. Urmăriri și racolări.....	113
II.1. Vladimir Dumitrescu, arheologul salvat de Mihail Roller.....	114
II.2. Ioan I. Russu, arheologul care l-a trimis la plimbare pe temutul general de Securitate Nicolae Pleșiță	137
II.3. Kurt Horedt și operațiunea eșuată a Securității	154
II.4. Dionisie Pippidi, o relație tumultuoasă cu organele de represiune	155
II.5. Radu Vulpe, două dosare de rețea, între „Adrian” și „Darie”	189
II.6. Scarlat Lambrino, de la Accademia di Romania la retragerea cetățeniei în 1948.....	202

II.7. Mircea Petrescu-Dîmbovița, urmărit și verificat, dar nu și racolat	205
II.8. Vasile Boroneanț, 10 ani de temniță comunistă	224
II.9. Mircea D. Matei și misterul dosarului de rețea dispărut din arhive.....	231

Capitolul III. Încercarea de infiltrare a exilului românesc și a mediului academic occidental. Studii de caz:

Dionisie Pippidi și Radu Vulpe	240
III.1. Eric D. Tappe și Nandriș Grigore, în vizorul Securității.....	243
III.2. Securitatea, pe urmele „dușmanilor poporului” din Occident.....	255
III.3. Familia arheologului Dinu Adameșteanu, nume de cod „Arheologul”, în vizorul instituțiilor de forță ...	259

Capitolul IV. Interesul Partidului Muncitoresc Român pentru cercetarea arheologică. Securitatea și formarea limbii și a poporului român.....

IV.1. Deschiderea unor noi șantiere arheologice și dezbateri pe marginea editării Tratatului de Istorie a României.....	277
IV.2. Diferențe de opinie între Ion Nestor și Maria Comșa	284
IV.3. Istoricul sovietic G.B. Fedorov și interesul pentru tema formării limbii și a poporului român	286
IV.4. Pensionarul Radu Vulpe, pe ștatul de plată al Securității	289

Capitolul V. Institutul de Arheologie și Securitatea.....

V.1. Institutul de Arheologie București, numerele 13 și 15 în evidența Securității.....	295
V.2. Arheologia românească, între industrializarea forțată și interesele de partid	298
Bibliografie.....	317
Anexe	333

CUVÂNT-ÎNAINTE

Lucrarea Oanei Stănciulescu este interesantă, coerentă și necesară în mediul academic românesc. Necesară deoarece, într-un context special, în anii de după decembrie 1989, în care Securitatea a devenit un subiect de dezbatere aproape obsedant, este una dintre puținele încercări care aduce argumente profesionale, în analiza activităților Securității într-un domeniu al cunoașterii umane, *fără de ură și părtinire*.

Poate că cititorii vor fi atrași, provocați chiar, de partea anecdotică a lucrării, vor căuta deci acțiunile și delațiunile din viața unui arheolog sau a altui arheolog. Cu siguranță nu acesta a fost scopul lucrării Oanei Stănciulescu, pentru că aceasta încearcă de fapt să vadă interesul pe care regimul dictatorial comunist îl avea în manipularea și influențarea cercetării arheologice și felul în care Securitatea ca unealtă a statului comunist opera în mod concret în sensul aplicării dispozițiilor conducerii statului.

De fapt, printr-o enormă muncă de cercetare a arhivelor Securității, autoarea încearcă să descopere pașii, mijloacele, argumentele și instrumentele prin care statul comunist și *brațul său înarmat* – Securitatea – doreau să influențeze cercetarea arheologică cu scopul ca rezultatele acesteia să fie cele pe care România comunistă și le dorea.

Noi astăzi știm că de fapt această operațiune a eșuat, dar pentru contemporani și pentru cei implicați

lucrarea de față nu se vrea o anamneză a câmpului arheologic, pe de altă parte însă trecutul unui istoric nu ar trebui să fie un subiect tabu. Regimul dictatorial a transformat arheologia într-un instrument de legitimizeare politică prin intermediul arheologilor, iar tăcerea acestora a fost indusă de frică, de teroare sau din oportunism și spirit de supraviețuire. Ca atare, Securitatea a reușit să aservească politic cercetarea arheologică în primele două decenii ale dictaturii comuniste. Desigur, deciziile fiecăruia în parte au consecințe nu doar pentru propria persoană, ci pot influența și societatea în ansamblul ei, într-un sens sau altul.

Arhiva CNSAS reprezintă o veritabilă „arheologie a comunismului românesc” care poate oferi răspunsurile așteptate atâtea decenii de societate, în condițiile în care aceasta rămâne interesată de acest aspect. Arhiva CNSAS cuprinde documente care devoalează detalii despre supravegherea unei întregi societăți, despre autorii morali, decidenții politici și executanții atrocităților din regimul comunist, despre vinovați și victime. Gradul de vinovăție a unora sau altora trebuie stabilit de justiție, în sensul încălcării dreptului omului, potrivit prevederilor legale în vigoare. Din punct de vedere științific, de cercetători și breasla profesională din care fac parte cei care au constituit rețeaua de colaboratori manevrată de Securitate și care pot fi acuzați sau nu de complicitate cu organele de reprimare. Elucidarea acestui fenomen este departe de a fi deslușită, alți cercetători fiind desigur interesați în viitor de această temă, care rămâne una de actualitate.

Presiunile politice din regimul comunist asupra unei bresle par a fi astăzi o certitudine, neclare rămân însă consecințele unei opoziții consistente venită din interiorul câmpului arheologic, dacă aceasta ar fi existat.

ÎNFIINȚAREA CNSAS ȘI DESCHIDEREA „CUTIEI PANDOREI”. IMPORTANȚA ARHIVELOR

În România postdecembristă, deconspirarea Securității ca poliție politică nu a fost un proces la fel de simplu ca în alte țări foste comuniste. În 1990, un fost deținut politic și-a legat numele de proiectul de lege privind accesul la propriul dosar și deconspirarea Securității ca poliție politică, care a devenit ulterior Legea nr. 187/1999. Este vorba despre Ticu Dumitrescu, el însuși fost deținut politic, condamnat la 27 de ani de temniță grea, din care a executat 11 ani. Prima oară a fost arestat în timp ce era elev, pe motiv că avea activitate național-țărănistă, iar mai apoi ca student. A fost dat afară din facultate, a fost condamnat, eliberat, rearestat. După 1989 a înființat Asociația Foștilor Deținuți Politici, pe care a condus-o până la moartea sa în 2008, a fost inițiator al legii pentru accesul la propriul dosar și pentru deconspirarea fostei Securități și a legii lustrației. S-a luptat pentru libertate și pentru o societate democratică și înainte de 1989, dar și după Revoluție. A fost unul din apropiații lui Corneliu Coposu⁶. Ticu Dumitrescu a fost cel care a dus în

⁶ Ana Blandiana, „In memoriam Constantin Ticu Dumitrescu. 7 ani de la moartea sa”, prefață la cartea lui Constantin Ticu Dumitrescu, *Mărturie și Document*, vol. 2, partea 1, *Martiri și Eroii*, Editura Polirom, București, 2008.

plenul Consiliului Provizoriu de Uniune Națională (CPUN) un sac de documente pe care foștii ofițeri ai structurilor represive din România comunistă intenționau să le ardă, pentru a demonstra că Securitatea își șterge urmele prin distrugerea documentelor⁷. Tot el, în 1993, a reușit să treacă prin Parlament o moțiune prin care li se interzicea informatorilor Securității să ocupe funcții în politică și în administrație⁸. Proiectele de lege respective au fost însă blocate ani de zile în Camera Deputaților, pentru a nu fi adoptate.

În ceea ce privește constituirea CNSAS, Ticu Dumitrescu a adus modificări proiectului de lege pe care l-a inițiat după vizita pe care a întreprins-o la Berlin, la invitația lui Joachim Gauck, cel care a înființat în Germania Oficiul Federal pentru Administrarea Dosarelor, denumit Oficiul Gauck, după numele inițiatorului. Proiectul de lege al lui Ticu

⁷ Ticu Dumitrescu, intervenție la Masa rotundă din cadrul celei de-a 8-a ediții a Școlii de Vară de la Sighet (iulie 2005), „Prelucrarea critică a trecutului. Modelul german – rezultatele românești”.

⁸ Moțiune nr. 1 din 13 decembrie 1993, privind publicarea listelor agenților informatori ai Securității sau ai altor servicii străine, din perioada 1945-1949, apărută în Monitorul Oficial nr. 302, din 21 decembrie 1993. Motivarea moțiunii a cuprins numeroase argumente pentru care trebuie cunoscute numele acestora, printre care și următorul: „Pericolul pe care îl reprezintă această categorie de persoane care a însemnat în mod real una din principalele forțe ale odiosului aparat represiv al securității, prezent prin ei peste tot (în casele noastre, ca prieteni, la serviciu, drept colegi, pe stradă, ca simple cunoștințe, în închisori, ca deținuți etc.), constă în aceea că și în situația în care s-ar dezice și ar regreta această activitate infamantă, ei vor rămâne în continuare ușor de manipulat și de șantajat de orice forțe oculte și deci incompatibili cu ocuparea unor funcții și posturi de răspundere”.

Dumitrescu prevedea publicarea listelor ofițerilor de Securitate și numele unei părți a informatorilor. Dezbaterile din Parlament au durat ani de zile, timp în care au fost aduse zeci de amendamente, astfel încât la final nu mai semăna deloc cu proiectul inițial. Din acest motiv, Ticu Dumitrescu și-a retras paternitatea legii, însă aceasta a rămas în continuare în conștiința publică cu numele de „Legea Ticu”. Una dintre modificările care au schimbat legea în esența ei a fost diferențierea între „Securitatea care a făcut poliție politică și Securitatea care n-a făcut poliție politică”⁹, distincție care nu se găsește în legislația germană privind preluarea dosarelor STASI. În plus, s-a introdus sintagma de „siguranță națională”, pe care o putea invoca orice instituție care refuza să predea dosarele din arhive. Parlamentarii au schimbat și definiția informatorului, dar și modalitatea de funcționare și conducere a instituției. Ticu Dumitrescu a propus ca instituția să nu fie condusă după un algoritm politic, ci după „modelul german”, cu persoane din societatea civilă, din care să facă parte doi foști deținuți politici, deoarece „nimeni nu cunoaște mai bine decât noi armele și metodele de lucru. Noi eram cei care știau de unde să înceapă”¹⁰. Dar s-a întâmplat exact invers – CNSAS este condus după un algoritm politic, conducere din care nu fac parte reprezentanții foștilor deținuți politici. Mai mult decât atât, Ticu Dumitrescu nici măcar nu a avut loc în primul Colegiu CNSAS, pentru ca în următorul să fie un simplu membru, deși firesc era să conducă instituția pentru care se luptase să se înființeze.

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ *Ibidem.*

Primul semn că va urma un proces dificil de predare a dosarelor instituțiilor de forță comuniste a fost chiar la începutul anilor '90, în momentul în care s-a decis ca accesul la arhivele fostei Securități, în fapt chiar cheile de la depozitele cu dosare, să rămână la urmașul Securității, la SRI, serviciu condus atunci de Virgil Măgureanu¹¹. Legea nu prevedea preluarea totală a arhivelor, așa cum s-a întâmplat în Germania cu STASI, ci predarea treptată a dosarelor către CNSAS. Hotărârea de Guvern nr. 1134 din 1992 a împărțit fondul fostei Securități între mai multe instituții – Serviciul Român de Informații, Ministerul Apărării, Ministerul de Interne, Ministerul Justiției, Serviciul de Informații Externe, Ministerul Public, transferarea dosarelor fiind automat mult mai dificilă.

Legea nr. 187/1999 privind accesul la propriul dosar și deconspirarea Securității ca poliție politică a fost promulgată de președintele Emil Constantinescu pe 5 decembrie 1999, după aproape zece ani de dezbateri în Senat și în Camera Deputaților, însă instituția a început să funcționeze abia în 2001. Parlamentul a votat componența Colegiului CNSAS după patru luni, iar în lipsa unui sediu pus la dispoziție de stat din patrimoniul său a fost nevoie de încă un an pentru închirierea unui spațiu, pentru desfășurarea activității. Potrivit lui Claudiu Secașiu, fost președinte CNSAS, instituția a primit un depozit pentru arhivă abia în 2005, cel de la Popești-Leordeni, unde dosarele, aduse cu camioanele, se numărau filă cu filă, o muncă de durată. „Până în ianuarie 2001 aveam două încăperi în Palatul Parlamentului (Casa Poporului).

¹¹ *Ibidem.*

Înainte de aceasta, primii angajați lucrau la SRI, într-o încăpere pusă la dispoziție de ei”¹², spune Secașiu.

Și în ceea ce privește numărul de dosare, nu de kilometri de dosare, așa cum se măsoară și în acest moment arhiva, au existat discrepanțe între raportări. Ticu Dumitrescu, în calitate de senator, a „primit în 1993 alte cifre decât cele comunicate la CNSAS în 2000”¹³. În timp ce Ticu Dumitrescu a fost înștiințat că ar exista cinci sute de mii de dosare, Colegiului i s-a comunicat că ar fi doar patru sute de mii. Nu există nicio explicație pentru diferența de o sută de mii de dosare de informatori. În plus, serviciile secrete postdecembriste au decis să nu mai comunice numărul dosarelor transferate, ci lungimea lor. Ticu Dumitrescu considera că transformarea în kilometri a dosarelor este o diversivune pentru a ascunde adevărul¹⁴.

„În 1993, la cererea oficială a Senatului României, mi s-au comunicat, sub parafa «caracter strict secret», cifrele rezultate din inventarierea faptică, nu scriptică – adică prin numărare – a arhivelor Securității. Or, din aceste date, trecute în adresa oficială aflată încă în posesia mea, rezultă foarte clar că, la 15 septembrie 1993, existau în arhivele Securității 1.960.000 de dosare. De ce furia mea pe ei acum? Pentru că transformă totul în kilometri, spre a nu mai exista un termen de comparație. Transformarea unui număr de dosare în kilometri nu se poate face corect,

¹² Claudiu Secașiu, intervenție la Masa rotundă din cadrul celei de-a 8-a ediții a Școlii de Vară de la Sighet (iulie 2005), „Prelucrarea critică a trecutului. Modelul german – rezultatele românești”.

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ *Ibidem.*

pentru că un dosar poate avea și 10 cm, dar și 3 cm, sau chiar 1 cm”¹⁵.

Istoricul Marius Oprea, un alt colaborator al lui Ticu Dumitrescu, dă detalii despre lista care demonstrează că SRI deținea, inițial, 1.901.530 de dosare, dintre care 1.162.418 dosare de urmărire informativă, 507.003 dosare de rețea, 154.911 „mape” informative, 29.281 fond Documentar, 47.917 dosare fond Corespondență și 5.160 de dosare „obiectiv/problemă”¹⁶. Nu se cunoaște nici în acest moment cifra dosarelor distruse sau dispărute fără urmă, imediat după Revoluție. Dar nu se cunoaște nici numărul dosarelor predate de SRI, ci doar numărul de kilometri.

Aceste cifre se referă doar la dosarele de la SRI, nu și de la celelalte instituții la care a ajuns o parte din arhiva Securității. Marius Oprea spune că Serviciul de Informații Externe nu a prezentat niciodată publice date privind documentele pe care le deține, privind „activitatea de poliție politică a DIE (CIE), deși aceasta este bine știută, de la atentatele și supravegherea îndreptate asupra „emigrației ostile” și până la actele de răpire ori instigare și participare la acte teroriste pe care Securitatea le-a instrumentat”¹⁷.

La Ministerul de Interne, fostul vicepremier Gelu Voican Voiculescu a înființat, la începutul lunii februarie 1990, un serviciu secret care a preluat, potrivit lui Marius Oprea, prin mijloace ilegale, fosta arhivă a

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Florica (Bohîlțea) Mihuț, „De la «secretizarea eșecului» la «secretizarea trecutului» – de vorbă cu Marius Oprea despre bătălia contra bastioanelor secretizării”, articol publicat în revista *Arhive și cunoaștere*, coord. Corina Iosif, Florica Mihuț, Daniela Zaharia, Editura Universității București, București, 2020, p. 132.

¹⁷ *Ibidem*.

Securității Municipiului București. „Nu se știe nici până astăzi unde a ajuns această arhivă”¹⁸. Practic, cele șapte servicii secrete prevăzute de Legea Securității Naționale au preluat patrimoniul Securității, iar după 1989 personalul, arhivele și infrastructura fostelor Direcții separate ale instituției de forță. Excepție face arhiva de la Cercetări Penale, care s-a mutat în magistratură, cu tot cu ofițerii ei¹⁹.

În timp ce „Oficiul Gauck” a publicat numele informatorilor într-o carte care numără mii de pagini, CNSAS nu a avut obligația să refacă onoarea pătată a victimelor comunismului²⁰. Din păcate, procesul de deconspirare a fost întârziat cât s-a putut de mult, nu doar prin tergiversări legislative, dar și prin lentoarea transferului dosarelor către CNSAS, care timp de șase ani a primit mai puțin de 1% din arhivă²¹. În plus, SRI a trimis inițial camioane de dosare fizice și o simplă cartotecă pe hârtie. În Germania, arhiva a fost însoțită de instrumente de căutare, astfel că nu s-a pierdut timp pentru crearea altora, iar în Polonia cartoteca informatică a venit înaintea dosarelor.

În acest moment, CNSAS funcționează în baza OUG nr. 24/2008 privind accesul la propriul dosar și

¹⁸ *Ibidem*, p. 133.

¹⁹ *Ibidem*, p. 115.

²⁰ Helmut Müller-Enbergs, *Armata din umbră*, Fundația Academia Civică, București, 2015. Din 1992, Helmut Müller-Enbergs a fost cercetător în cadrul Oficiului Federal pentru Studiarea Arhivelor STASI („Oficiul Gauck”), iar cărțile sale au fost publicate de Editura Academia Civică. A fost o prezență constantă la simpozioanele organizate de Ana Blandiana și de Romulus Rusan, după 1989.

²¹ Andreea Pora, interviu cu Germina Nagăț: „Vedem securitatea și pe urmașii ei în carne și oase la timpul prezent”, radio *Europa Liberă*, 18 decembrie 2019.

deconspirarea Securității, modificată ulterior. Potrivit acesteia, „puterea comunistă a exercitat, în special prin organele securității statului, parte a poliției politice, o permanentă teroare împotriva cetățenilor țării, drepturilor și libertăților lor fundamentale. Aceasta îndreptățește accesul la propriul dosar și deconspirarea Securității”²².

Legea a fost modificată de mai multe ori, în urma contestațiilor depuse de cei vizați. În anul 2008, omul de afaceri Dan Voiculescu a fost primul care a ridicat o excepție de neconstituționalitate, privind articolul care definește calitatea de colaborator al Securității, urmat în 2012 de doi ofițeri de Securitate care au contestat definiția „lucrătorului Securității”. Surprinzător, CCR a modificat definiția „colaboratorului”. Curtea Constituțională, prin Decizia nr. 672/2012, a stabilit că sintagmele „indiferent sub ce formă” și „relatări verbale consemnate de lucrătorii Securității” din definiția colaboratorului sunt neconstituționale. Iată cum era definit colaboratorul Securității înainte de decizia CCR.

„Colaborator al Securității – persoana care a furnizat informații, indiferent sub ce formă, precum note și rapoarte scrise, relatări verbale consemnate de lucrătorii Securității, prin care se denunțau activitățile sau atitudinile potrivnice regimului totalitar comunist și care au vizat îngădirea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Persoana care a furnizat informații cuprinse în declarații, procesele verbale de interogatoriu sau de confruntare, date în timpul anchetei și procesului, în stare de libertate,

²² Ordonanță de urgență nr. 24/2008, din 5 martie 2008, privind accesul la propriul dosar și deconspirarea Securității.

de reținere ori de arest, pentru motive politice privind cauza pentru care a fost fie cercetată, fie judecată și condamnată, nu este considerată colaborator al Securității, potrivit prezentei definiții, iar actele și documentele care consemnau aceste informații sunt considerate parte a propriului dosar. Persoanele care, la data colaborării cu Securitatea, nu împliniseră 16 ani, nu sunt avute în vedere de prezenta definiție, în măsura în care se coroborează cu alte probe. Colaborator al Securității este și persoana care a înlesnit culegerea de informații de la alte persoane, prin punerea voluntară la dispoziția Securității a locuinței sau a altui spațiu pe care îl deținea, precum și cei care, având calitatea de rezidenți ai Securității, coordonau activitatea informatorilor”²³.

Cu toate neajunsurile, Legea Ticu a conferit dreptul fiecărui cetățean de a avea acces direct la propriul dosar întocmit de Securitate, dar și pe acela de a fi informat asupra trecutului persoanelor care ocupă funcții de demnitate publică. În plus, Legea Ticu oferă posibilitatea și instrumentele necesare pentru a studia și a deoala mecanismele terorii din regimul comunist, mecanismele de acțiune ale fostei Securități, dar și în ce măsură au influențat mediul academic. Arhiva CNSAS, pentru care s-a luptat o mână de oameni, conține documente care dezvăluie detalii despre supravegherea unei întregi societăți, despre autorii morali, decidenții și executanții atrocităților din regimul comunist. Acest material informativ cuprinde indicii despre modul în care societatea românească a fost ținută sub supraveghere, despre persoanele implicate și despre ororile și crimele

²³ *Ibidem*, pp. 3-4.